

TÍZ TÉTEL A MIGRÁCIÓS POLITIKA ELLENTMONDÁSSÁGÁRÓL¹

TÓTH JUDIT

A Központi Statisztikai Hivatal, valamint Népeségtudományi Kutatóintézet által szervezett konferencián tíz olyan – úgy gondolom, vitára indító és ingerlő – állítást fogalmazok meg, amelyeket éppen öt évvel ezelőtt vetettem papírra. Akkor és azóta is elmaradt valahogy a közzététel, így nem vádolhatnak azzal, hogy „használt” anyagot hoztam. Az írásban egyetlen sort sem változtattam meg. Igen fontosnak és egyben a migrációs politikát illetően szélmalomharcnak látom, hogy szinte minden kijelentésem igaz ma is. Azaz nem haladtunk előre, legfeljebb az Európai Unióhoz való csatlakozás miatt magunkra kényszerített jogharmonizációs intézkedések és néhány rendészeti intézmény fejlesztése (és a hatóságok nevének megváltoztatása) terén (a Menekültügyi és Migrációs Hivatalból mára Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal lett). Ezért nem is kívánhatok mást, mint azt, hogy öt év múlva, ha értékeljük a migrációs politikát, egyetlen tézisem se legyen igaz!

Írásomban röviden bemutatom, milyen ellenmondások feszítik évtizedünkben a magyarországi migrációs politikát, különösen a befogadási rendszert. Már a cím is ellentmondás – hiszen nincs is migrációs politikánk. Illetve vannak nyíltan ki nem mondott, de követett elvek, amelyeket a hatósági intézkedésekből, a kormányzati nyilatkozatokból és a jogszabályok fordulataiból lehet kikövetkeztetni. Ezekből készül a politika mozaikja, de a darabkák nem illeszthetők össze hézagmentesen, torz vagy hiányos a mintázat. Posztmodern, fraktál hasonlattal élve a darabkák, miként a brokkoli kis és még kisebb részecskéi, felépítésükben pontosan megjelenítik a migrációs politika, azaz a zöldségnövény egészének szerkezetét.

¹ Az NKI fennállásának 40. évfordulója alkalmából rendezett szemináriumon, Budapesten, 2003 októberében elhangzott előadás. A Demográfia folyóiratban történő megjelenését az NKFP 5/0084/2002 sz. „A magyarországi bevándorlás” c. kutatási program támogatta.

A témával kapcsolatban lásd még:

Javaslat Magyarország migrációs politikájának kialakításához. Adalékok, érvek, ellenérvek. In: Átmenetek, MTA Politikai Tudományok Intézete, Nemzetközi Migrációs Kutatócsoport Évkönyve, 1999. 9-42. Szerk.: Sik Endre és Tóth Judit

Tóth Pál Péter: Előzetes gondolatok egy hosszú távú migrációs-politikai stratégia kialakításához. In: Népesedéspolitika Magyarországon. Szerk: Sallai Éva. Kölcsény füzetek, 2003, 155-173.

Pál Péter Tóth: Contributions to the Forming Hungarian Political Strategy Concerning the Emigrants. Minorities Research, Budapest, 2000. No. 2. 112–124.

1. 1990, az első demokratikus választások óta a politikai elit érdektelen a nemzetközi migráció egész jelenségét és annak Magyarországra gyakorolt hatásait illetően. Egyetlen politikai párt, kormányülés vagy jelentős közéleti fórum sem foglalkozott a migrációs politikával. A befogadási rendszer kialakításáért a sajtó éppúgy nem emelt szót, mint ahogy utcai demonstrációt sem rendeztek a parlament vagy a Menekültügyi és Migrációs Hivatal előtt, áttekinthető beilleszkedési politikát követelve a menekültek, bevándorlók és a befogadó közösség érdekében. Bár néhány társadalmi szervezet és tudományos konferencia sürgette, hogy a vándorlás fontos ügyeit érintő szabályozást előzze meg társadalmi vita, készüljön legalább középtávú befogadási politika a társadalmi konfliktusok megelőzése és a migrációból származó előnyök erősítése érdekében, e halk hangok nem jutottak el az illetékes fülekhez. Ugyanakkor 1988–98 között három nagyobb migrációs hullám érintette az országot. Az elmúlt tíz évben játszódtott le a kelet-németek emigrációja, az etnikai diszkrimináció, a politikai elnyomás romániai áldozatainak menekülése és a délszláv háború elűldözött csoportjainak migrációja. E legalább háromszázezer migráns megjelenése és hosszabb-rövidebb idejű magyarországi tartózkodása nem volt elég ok a hiányolt befogadási és beilleszkedési rendszer átfogó kimunkálására. Múló, a gazdasági-társadalmi átalakulással járó jelenségnek gondolták(ják) a menekülést, az immigrációt, miként az informális gazdaságot vagy a szervezett bűnözést is, amely „megfelelő kormányzati intézkedésekkel” megszüntethető, de legalábbis visszaszorítható, holott történetileg mindig létező társadalmi mozgásformáról van szó. Persze a történelmi példák azonnal felidéződnek, ha a magyarok meneküléséről és vándorlásáról beszélünk.
2. Állítólag egyszer volt egy liberális, emberi jogoktól vezérelt, a külföldieket vendégnek és nem potenciális bűnözőnek tekintő migrációs politikánk, amelyet azonban senki nem vállalt magára, azt minden politikai kurzus megtagadta 1988 óta. Kellett pedig lennie, különben hogyan tudná mindegyik kormány, most éppen 1990 óta a harmadik is egyre szigorítani a migránsok befogadását, módosítani a migrációt szabályozó törvényeket, tovább bővítve a rendőrség, a határőrség és a menekültügyi szerv hatáskörét a külföldiek jogainak megkurtításával? Az idegenrendészeti, az állampolgársági, a határőrizetről vagy a menedékjogról szóló törvények vitájában egyszerre hivatkoztak a jogvédelmet segítő nemzetközi egyezményekre és a fejlett migrációs cél-országok befogadást nehezítő szabályozására. Tehát a magyar politika eredetileg nagyvonalú, s ehhez jól illeszkednének a jogvédelmi szabályok, de más külső kényszerek hatására például nem nyújtunk ma már menedéket a nem közvetlenül az üldözés országából érkező menekültnek, így küzdve az illegális be- és továbbvándorlás ellen. Ha külső kényszerként az or-

szágot érintő migráció nem volt elegendő „inger” a kormánynak, hogy kialakítsa a befogadási elveket, vajon miért hatott rá olyan elemi erővel a vándorokat elhárító és szelektív nyugati modell? További rejtély, miért csak a védekezési mechanizmust vesszük át tőlük olyan gyorsan, míg a valódi jogvédelmet és a szelektivitást figyelmen kívül hagyjuk, ellenérveket sem keresve. A hazai közvélemény éppúgy tájékozatlan, mint az elit abban, hogy különbséget lehetne és kellene tenni a humanitárius befogadás (menekültek) és az ország szempontjából haszonelvű (a vándort annak tudásáért, tőkéjéért, életkoráért, más pozitív jellemzőjéért szívesen látó) befogadás, valamint az országra veszélyes (bűnöző, terrorista, kábítószer áruházi, prostituált stb.) migránsok között. Ez a beilleszkedést is meghatározó különbségtétel egyetlen politikamorzsában, jogszabályban, hatósági döntésben sem fedezhető fel, eltérően a sokat hivatkozott nyugati modelltől. Igaz, ehhez konszolidáltabb gazdasági-társadalmi körülmények kellenek, mert közmegegyezésre lenne szükség a vándorok közötti válogatáshoz és a kiválasztottak támogatásához. Nyilván ezért hiányzik a befogadott vándorok társadalmi, kulturális, gazdasági beilleszkedését biztosító elv- és intézményrendszer is. Pedig azon a sokat emlegetett nyugaton éppen arra jöttek rá, hogy ez a legfőbb biztosítéka az idegengyűlölet, a rasszizmus megelőzésének.

3. Kormányprogramok és kormányzati struktúrák váltották egymást, még sincs gazdája a migráció átfogó tárgykörének. Bár több miniszter feladat- és hatáskörében bukkan fel egy-egy migrációt érintő ügy (például külföldiek egészségügyi szűrése, oktatása, bevándorlók szociális támogatása), az nem átgondolt munkamegosztáson, hanem szubjektív, ellenmondásos és ideiglenes döntéseken alapszik. (Ezért is fordulhat elő az előbbi példánál maradva, hogy a bevándorolt ugyan kérhet szociális támogatást az ellátásról szóló törvény alapján, ám ezzel a rendészeti szabályozás alapján maga bizonyítja be, hogy megélhetése Magyarországon nem biztosított, így nem is maradhat itt.) A nemzetközi népmozgás értelmezését döntően a külföldiek jogellenes magatartására egyszerűsíti le a mai kormányprogram. Így a belügyminiszter hiába felelős a rendőrség, a határőrség működéséért, az állampolgársági ügyekért, az önkormányzatok és a megyei közigazgatási hivatalok működésével kapcsolatos ügyekért, e széles hatáskör nem biztosít egységes jogértelmezést és összehangolt befogadási gyakorlatot. Hiába tartozik a Menekültügyi és Migrációs Hivatal is a belügyi irányítás körébe, ha a szervezet statútuma szerint csak menekültek kérelméről, egyes okmányáról, ideiglenes tábori ellátásáról, a hazatérés szervezéséről, mára pedig még a bevándorlási kérelmek fellebbezéséről dönthet. Ezek a részfeladatok sajnos nem illeszkednek semmilyen egészhez, hosszú távú társadalmi, gazdasági, kulturális, demográfiai és másféle célok megva-

lósításához, legfeljebb a rendszet pillanatnyi cselekvést kívánó világához.

4. A kormányzat nem ismerte fel, hogy az uniós csatlakozási folyamatban a migrációs politika stratégiai ügy, nem pedig a „közösségi jogi vívmányok” (*acquis communautaire*) elemeinek formális, lassú átvételét jelenti. Hiába állítottak fel szakmai, miniszteriális munkacsoportot a bel- és igazságügyi *acquis* és a Schengeni Egyezmények alkalmazásával összefüggő normák átvételének előkészítésére, ha a személyek mozgására, az emberi jogokra vonatkozó alapkövetelmények intézményi biztosítékainak kiépítése késik. Másként fogalmazva, a csatlakozáshoz először jól működő jogállam, alkotmányos, nemzetközi emberi jogi dokumentumokban vállalt kötelezettségeket érvényesítő rendszer szükséges, s ahhoz kell a másodlagos közösségi jogot hozzáilleszteni, nem pedig fordítva. Az Unió persze ezt csatlakozási előfeltételnek nevezi – a tagállamok polgárai közösségi jogban biztosított jogainak gyakorlása (utazás, letelepedés, munkavállalás, vállalkozás szabadsága) érdekében. A többi embert külföldinek tekint, és csak szelektív befogadásukat teszi lehetővé. A centrum perifériájává váló határ-államként e „válogatásból” ránk igen sok hárul majd, s ennek pontos teljesítése miatt izgul az Unió. Mindez elválaszthatatlan attól, hogy cél vagy eszköz Magyarország számára az EU csatlakozás. A gazdasági-társadalmi modernizáció eszköze vagy öncél a tagság? Nincs erről társadalmi vita, és a pártok tabuként kezelik a tagsággal kapcsolatos konszenzust. Az új kormány anynyiban hozott változást, hogy a hazai érdekek védelmében határozottabb fellépést ígér a tárgyalások során. Ám a csatlakozási előkészületek a közösségi bürokrácia reszort-területei szerint folynak, nem pedig a vélt vagy valós modernizációs szempontok és konfliktus-területek szerint. Ha pedig az itteni közéletben valaki stratégiai ügyként emlegeti a nemzetközi népmozgás átgondolását, azt csakis a csatlakozás áráként fogalmazza meg. A kormányzat inkább a hallgatást választja, hiszen nem tud pozitív társadalmi, kulturális hatásokat tulajdonítani, tervezni a Közösségen belüli és kívüli vándorok megjelenésének. Így legalább ritkábban kell szólni a migráció okozta kedvezőtlen következményekről, amik erősíthetik a csatlakozással kapcsolatos ellenkezést a közvéleményben.
5. A rendszerváltás óta nincs vita a parlamenti pártok és a kormány között a külpolitika hármas prioritásáról. Eszerint egyszerre fontos célkitűzés a jószomszédi kapcsolatok kialakítása és fenntartása, a határon túli magyarokért viselt felelősség, a sorsuk jobbításáért munkálkodás, valamint Magyarország euroatlanti integrációja. A prioritás eleve „a” legfontosabb célt jelenti. Hogyan lehet belőle három? Ezt az ellenmondást csak akkor lehetne tisztességesen feloldani, ha a kormányzat megnevezné a

három külpolitikai cél valódi sorrendjét, azaz az első megvalósítása után, annak akár a rovására kell hozzákezdeni a másodikhoz, majd a harmadikhoz. A politikai értékvilág alapján azonban kellemetlen szint vallani, ezért sok a mellébeszélés a valódi elsőbbségről és annak áráról. Például az uniós tagsággal járó közösségi jog átvétele megnehezíti a nem-tagállamok polgárainak magyarországi beutazását, közöttük a nagy számú határon túli magyarokét. Az előző kormány ötlete erre a vízum-szabályok „felpuhítása” lett volna (adjunk ki a magyar nemzetiségűeknek többszöri beutazási engedélyt, kössünk a határ menti területeken lakóknak egyszerűsített beutazást nyújtó egyezményt stb.). A legutóbb pedig a Magyarok Világszövetsége állt elő azzal, hogy adjunk magyar – és ezzel uniós – állampolgárságot a határon túli magyaroknak, ezzel hátrítva el az utazási, munkavállalási és tartózkodási akadályokat. Ötlet még biztosan lenne, de olyan megoldást kellene találni, amely nem ütközik a diszkrimináció tilalmába (a nem magyar nemzetiségűekkel szemben), biztos támpontot ad a jogalkalmazónak abban, ki a magyar, nem rombolja a szomszédsági kapcsolatokat és a társadalmi szolidaritást. Illúzió a három prioritásnak egyaránt eleget tevő megoldást várni.

6. Földrajzi fekvésünk, a konfliktusövezetekhez való közelségünk és viszonylag fejletlen szűrési rendszerünk miatt az évtized elejétől kezdve tranzit-országgént szolgáltunk a nemzetközi vándorok szinte minden csoportja számára. Csak a magyarnak maradni akaró határon túliaknak voltunk kivételesen végállomás. A hatvannál is több országra kiterjedő vízummentes be- és kiutazási lehetőség, a száz határátkelőhely és az utazás szabadságának ízére rákapottak növekvő száma társult a külföldiek szűrését biztosító személyi és tárgyi feltételek (vízumkiadók, határellenőrzés) szegényességével. Ha az Unió tagjává válunk, úgy nem az osztrák-magyar határon lesz a vasfüggöny, hanem az összes többi határszakaszon, kivéve még a szlovén határt. Egyszerre kell megbirkoznunk a migrációs cél-országgá válás szerepével, a külföldiek szűrésével, a közösségi jog szerinti és a saját szuverenitásunk szerinti szelektálásával. Mindegyikhez jelentős fejlesztés, beruházás kell. Ausztria igen várja a szerepváltást, szívesen adja át nekünk ezt a terhet. A kormányzat reményei szerint mindehhez az Unió támogatást nyújt. Ám a szükséges habitusbeli szigort, az idegenek és a külföldiek közötti különbségtételt hogyan lehet majd úgy bevezetni, hogy az ne növelje az előítéleteket vagy vezessen gyűlölködő vitákhoz a költségvetési forrásokért vívott harcban? Hogyan lehet úgy formálni rövid időn belül a lakosság érzékenységét, hogy elfogadja mindazokat, bőrszínüktől, kulturális másságuktól függetlenül, akiket a közösségi jog kedvezményez (bármely EU tagállam állampolgára, azok családtagja, a Közösséggel társulási szerződést kötött országok munkavállalója, annak családtagja,

a befogadott menekültek és családtagjaik), míg szigorúan elzárkózik azonos élethelyzetű, bőrszínű vándoroktól? Tudunk-e érzéketlenek maradni azokkal a vándorokkal szemben, akik nem bűnözők, csak egyszerűen nem mernek hazatérni a nyomorba, ahol persze mindig van bizonyíték az emberi jogok durva megsértésére is. Különös ellentmondás, miért kívánatosabb a „nemkívánatos külföldiek” között a magyar nemzetiségű egy-egy kormány számára. Ugyancsak érthetetlen, miért nem a „nemkívánatos” vándorok belépésének megakadályozására fordítunk pénzt, ha az a költség jóval kisebb, mint az országon belüli szűrés, razziázás, „demonstratív rendőri jelenlét”, kiutasítás és kitoloncolás, elszállásolás költsége? Amit az egyiknél megtakarítunk, azt többszörösen kell megfizetnünk a másikonál.

7. Egymásnak ellentmondó becslések, felmérések láttak napvilágot a lakosság külföldi munkavállalási, tanulási, benősülési és általában elvándorlási potenciáljáról. Az aktív népesség vándorlási kedvét a legnagyobbra a németek és az osztrákok becsülik, figyelemmel a munkanélküliség, a jövedelemkülönbség és a földrajzi közelség mértékére. A hazai kutatók és a munkaügyi kormányzat vezetői azonban a nyugati határ menti területen élő, jó munkaerő-piaci pozíciókkal, nyelvtudással, nyugati munkatapasztalattal rendelkezők alacsony számára hivatkozva jóval alacsonyabb vándorlási valószínűségekre esküsznek. Ha nekik van igazuk, akkor gyakorlati szempontból nem érthető, miért kéri ki magának a mindenkori kormányzat, hogy az ország uniós taggá válásakor átmenetileg korlátozzák a magyarországi munkaerő többi tagállamba való szabad kiáramlását. Igaz, ez másodrendű taggá sülyesztene minket, de ha kvótákkal elérnénk a potenciálba tartozók uniós munkavállalását, vagy cserébe más fontos érdekünket figyelembe veszik, miért ne lehetne ez a tárgyalási alku része? Félő, hogy ha mereven elzárkózunk az efféle megoldástól, továbbra is feltételezzük a nagymérvű migrációs potenciált rólunk, lassítva a csatlakozást.
8. Miközben követeljük a kiáramló magyar munkaerőnek a teljes tagsággal járó jogállást, szabadságot, a hazai munkaerőpiac erőteljes védelme látszólag töretlen. Látszólag, mert a mai szabályozás különösebb logika és stratégia nélkül nyújt ötletszerű kivételeket a külföldiekre vonatkozó munkavállalási engedély egésze vagy annak egyes feltételei alól. Így ma sem tudjuk, kik, honnan és mely területeken vesznek részt a hazai munka világában. Persze ezen a tagságra készülve változtatunk, de nehéz lesz felváltani az eddigi általános „védelmi reflexet” a sokféle jogállású, állampolgárságú, tudású vándormunkaerő megkülönböztetésével, az egyik csoportnak teljes liberalizmust, míg a többieknek a „kívül tágasabb” jelszót hangoztatva. Ennél is nehezebb kérdés, hogy lehet majd egyik kategóriából a másikba átkerülni, mert ma a külföldi (mun-

kavállaló) élete végéig sem kap alanyi jogon stabilabb státuszt, bármennyi adót is fizetett vagy tudást adott át. Így fordult elő, hogy a negyven éve Magyarországra férjhez ment orosz (szovjet) asszony évente hosszabbította a tartózkodási engedélyét, mert senki sem világosította fel a hivatalban a huzamos tartózkodás vagy a bevándorlás feltételeiről.

9. Egyszerre folyik a jogi szabályozás átalakítása és a jogalkalmazók felkészítése a közösségi normák átvételére. Ugyanakkor sok szakember hagyta el a közigazgatást, mert a képzés, brüsszeli, strassbourgi gyakorlatorientált képzés után nincs pénz megtartásukra. A köztisztviselői és igazgatószolgálati beosztás, rang és megbecsülés, és ezzel a fizetés ma egyáltalán nem függ az emberi jogok, a közösségi vagy éppen az OECD szabályok ismeretétől, és mert főként a fiatalabb munkatársak szerezték meg ezt a tudást, az elmaradt generációváltás miatt vezetővé sem válnak. Így végképp lemaradnak a piaci munkahelyeken dolgozó kortársaik átlagos jövedelmétől. Persze lehet őket biztatni, hogy a most még fordítást, háttéranyagot gyártó fiatal jogászok, közgazdászok részt vehetnek a csatlakozási tárgyalások előkészítésében, a jogalkotásban, de lesz-e türelmük addig várni? Hiszen a harmincas éveiben járó miniszterelnök karrierje kivételes maradt, ami ugyebár erősíti a fő szabályt.
10. Végül hadd emlékeztessék arra, hogy a helyi közösségek és intézmények, azaz a lakótársak, a kollégák, az utcai szomszédok, az önkormányzatok, a választópolgárok, az iskolai osztályok és tanáraik, az óvodák, a kórházak, a templomi gyülekezetek felkészületlenek a személyek szabad mozgásával járó nyelvi, kulturális sokszínűségre, gazdasági versenyre. Az Unióban állampolgársággal rendelkezők és családtagjaik – a világ bármely táján születtek is –, ha vállalkozásuk, munkájuk vagy éppen tanulási kedvük úgy tartja, a taggá váló Magyarországra költözhetnek. A szurinami hollandok nem szőkék, vannak indiai származású britek és jöhetnek munkavállalóként ide marokkói, török vagy éppen portugál pincér, cipész vagy benzinkutas, családotul. Ugyan ki tudja, hogy családi pótlékot már ma is kaphat az Unió polgár, ha itt dolgozik? A jövőben pedig szociális támogatásra, gyermekvédelemre éppúgy jogosult lesz az itt élő uniós, miként a magyar polgár. Egyre több lesz az osztálytársak között vagy az óvodában „a” külföldi gyerek. Ugyan, miért költözne kis falvakba az uniós polgár!? Pedig már formálódnak a nyugati nyugdíjasokkal benépesülő gyógyüdülők, tanyák, itt ház és jó levegőt, nyugalmat vásárló osztrákok, németek, hollandok lakta isten háta mögötti települések. Velük ki fog megbeszélni egy helyi közügyet a polgármesteri hivatalban? Ha a külföldiekkel, mint a bűnözés és a deviancia állandó forrásával riogatják a lakosságot, a helyi közösségek sem lesznek barátságosak, segítőkészek a jövevényekkel. És akkor még

jobban elpanaszolhatjuk, hogy messzi idegenben milyen ridegen bántak velünk, pedig mi vendégszeretetünkről is híresek vagyunk, voltunk...

Ami az utóbbi időben történt változásokat illeti, az EUROSTAT legfrissebb elemzése szerint (Brux-info, 2004. január 15.) Nyugat-Európában a vándorlási többlet és a születések számának emelkedése egyértelműen a bevándorlóknak köszönhető. Noha a termékenység egészében véve nem változik, a születő és iskolába kerülő gyermekek egyre nagyobb arányban, egyes településeken háromnegyed részben a migráns családokból kerülnek ki. Az európai migrációs nyomás tehát javítja - időlegesen - a demográfiai egyenleget.

Magyarországon az elmenők számát most sem ismerjük, és hiába módosítják a népesség (és lakcím) nyilvántartási törvényt (Nytv.), ezt a jövőben még kevésbé lehet kideríteni másként, mint célzott kutatásokkal. A népszámlálás legfeljebb orientál, hányan hiányoznak, és a bevallott alulszámlálás miatt fontos részletek maradnak homályban. Ami pedig az ide érkezőket illeti, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal legújabb adatai szerint egyre több külföldi érkezett 2003-ban Magyarországra. Növekszik az adatsorok szerint a 90 napnál hosszabb tartózkodásra, a letelepedésre és a honosításra vonatkozó kérelmek száma 2002-höz képest, 70-200 százalékkal az előző évhez képest. Persze még a sajtótájékoztatóról kiadott közleményben (MTI, 2004.jan.16.) is összekeverik a kérelmezők és az engedélyt valóban megszerzők számát, azaz a hivatal szerinti emelkedés mértékét nehéz az olvasónak kiszámítania. Valószínűleg az időközben bevezetett jogszabály-módosítások (Idtv.), az EU csatlakozást követő beutazási szigorításoktól a félelem éppolyan magyarázatul szolgál, mint az, hogy a BÁH adatai szerint is e külföldiek elsőprő többsége határon túli magyar, akik valamiért mégsem akarnak otthon maradni. A növekedés tehát nemzetpolitikai szempontból önbecsapás. Ettől függetlenül, folyik a vita: miként lehetne úgy megoldani a határon túliak ügyét, hogy ne vándoroljanak ide, miközben ez adja a vándorlási többletet.

A 2001-ben a határon túli magyarokat támogató kedvezménytörvény és a kettős állampolgárság feletti vitában mindkét oldalon azzal érveltek, hogy az ő álláspontjuk elfogadásával marad, míg a másik fél javaslatának elfogadásával elvándorol a határon túli magyar. Így telt el egy bő évtized, és két dolog biztos: a Magyarországra vándorlók számában nem okozott semmiféle jelentős változást egyetlen törvény vagy a határon túliakkal kapcsolatos politikai, retorikai fordulat, ugyanakkor 1990 óta folyamatosan növekszik a határon túliakra fordítandó költségvetési támogatások összege, azaz a rájuk fordítandó támogatás nem bizonyítja, hogy a szülőföldön maradáshoz szükséges vagy elégséges feltétel lenne.

Szabó József (*Népszabadság*, 2003 okt.30.) összegyűjtötte a rendelkezésre álló, általa is sokat kifogásolt, pontatlan rendészeti, állampolgársági és költségvetési adatokat. Ebből az derül ki, hogy szakértői becslésekkel is alátámaszthatóan, félmillió határon túli magyar hagyta el szülőföldjét, és települt át az anya-

országba vagy más államba a világon. A folyamat megállíthatatlannak tűnik. A trend annak ellenére folyamatos, hogy a rendszerváltás óta minden magyar kormány meghirdetett célja az volt, hogy elérje a határon túliak maradását és otthoni boldogulásukat. Kérdés, hogy az eszközök voltak erre alkalmatlanok vagy csak korlátozottak.

Mit mutatnak az adatok?

- A 2001-ben elfogadott kedvezménytörvény után nem állt meg az említett elvándorlási folyamat. Amíg Romániából 3224 ember adta be 1998-ban a bevándorlási kérelmét, addig 2001-ben 6093 fő, 2003-ban pedig 5200 meg is kapta. 1990 és 2000 között a legtöbb Romániából vándoroltak be Magyarországra. A bevándorlási/letelepedési engedéllyel rendelkező román állampolgárok száma 1990-ben még 15 250 fő volt, addig 1992-ben már 40 754. 2002-ben pedig 37 996 fő. A Romániából bevándorlók zöme magyar nemzetiségű. A BM adatai szerint 1993 és 2002 között 54 100 romániai útlevéllel rendelkező kapott magyar állampolgárságot (míg a hozzánk hasonló Belgiumban évente ennél többen kapnak állampolgárságot).
- A jugoszláv állampolgársággal rendelkező bevándorlók száma 1998-ben 810 volt, míg 2001-ben 1577-en adtak be kérelmet ilyen célból. A háború, a bombázások elől menekülők száma a becslések szerint 1990 óta mintegy 20 ezer magyar elvándorlását jelentette. Közülük letelepedési engedélye 2002-ben 9781 embernek volt.
- A szlovák állampolgárok közül tavaly 1828-an rendelkeztek letelepedési engedéllyel.
- Hasonlóan a szlovákiai érkezőkhöz, az ukrán útlevéllel rendelkezők száma is áttekinthetetlen 1990 óta, mert szovjet, egykori szovjet és ukrán név alatt is találni adatokat. 1998-ban 798 ukrán állampolgár nyújtott be bevándorlási kérelmet, míg 2001-ben 388 fő. Tavaly 5859 bevándorlási és letelepedési engedéllyel itt élő ukrán állampolgár szerepelt a statisztikában.
- 13 éve működik a Határon túli Magyarokkal foglalkozó hivatali szervezet, 1996-ban hívták össze először a magyar-magyar csúcsot, majd 1999-ben jött létre a Magyar Állandó Értekezlet. 1990 óta minimálisan 52 milliárd forinttal támogatta a költségvetésből az állam a határon túli magyarok közösségeit, intézményeit. Ebből a 2003-as költségvetésben 11,2 milliárd forint szerepel.

A további következtetésekhez kutatásokra lenne szükség, hogy kiderüljön, vajon a materialista megközelítés követhető-e, azaz az anyagi támogatások nyújtása befolyásolja -e az otthonmaradást. Azt már tudjuk, hogy az itteni beilleszkedést, áttelepülést az állam nem segíti, így abban biztosan nem ez játszik szerepet. További kutatási kérdés, hogy a jogi feltételek ebben milyen szerepet játszanak, bár ismert, hogy a beilleszkedést, az állampolgárság megszerzését szintén nem könnyítették meg érdemben. Akkor talán át kellene gondolni, hogy a nem-materiális szférákban, a kortárs csoport húzóerejében, a hálózatokban

vagy miben rejlik a válasz, s hogy a nyugat-európai tendenciákhoz képest nálunk valójában miért van minden másként. Van abban szerepe a hiányzó migrációs politikának, hogy itt maradni, családot alapítani, családot egyesíteni, tanulni nem tudók nem is terveznek hosszabb távra? Adott tehát a következő évtizedre is a kutatási téma, főleg, ha érdeemben semmi sem változik...

Tárgyszó:

Nemzetközi vándorlás

TEN STATEMENTS ON ANTINOMY OF MIGRATION POLICY